

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot förskola,
kombinationsutbildning | Utbildningsvetenskap C 30 hp |
examensarbete 15 hp

ADHD och autistiska barns övergång från förskola till förskoleklass

– ur föräldraperspektiv.

Av: Annika Eklund
Handledare: Åsa Larsson

1 Abstract

Title: *ADHD and autistic children's transition from preschool to preschool class - from the parental perspective.*

Period: Spring term 2011

Author: Annika Eklund

Supervisor: Åsa Larsson

Keywords: ADHD, autism, parental perspective, transition, pre-school, pre-school class

Nyckelord: ADHD, autism, föräldraperspektiv, övergång, förskola, förskoleklass

The purpose of this essay is to investigate how parents of children with ADHD or autism experience the transition between preschool and preschool classes. To get answers to my questions, I interviewed five parents representing three different schools in one municipality. I have chosen to use a qualitative research interview inspired by phenomenology. The results of this study show that parents perceptions differ, in terms of how well the transition work for children, and how support and treatment are at a transition. For children with a documented diagnosis, schools have an action plan for those in the gray area there are no procedures. An inference to be drawn from the responses parents give, is that much could be overcome if educators and parents listened to each other and took lessons from each other's knowledge.

2 Förord

Jag vill tacka min handledare Åsa Larsson för all vägledning och snabb respons under arbetets gång. Åsas hjälp har varit ovärderlig.

Jag vill också tacka alla föräldrar i mitt familjedaghem som har ställt upp och stöttat mig under de tre år utbildningen pågått. Ni har aldrig sagt ett ont ord om svåra vikariesituationer under dessa år, utan bara sporrat mig till att kämpa på. Ni finns alla i mitt hjärta.

Till sist vill jag tacka min tidigare chef som fick mig att börja utbildningen och som trodde på mig. Sist men inte minst ett stort tack till mina nära och kära, mamma, pappa, tonårsbarnen och min man som torkat en och annan tår när det har varit kämpigt. Och ni alla mina klasskamrater, vi som kämpat tillsammans, stöttat och peppat varandra när allt verkat hopplöst.

Stort tack till er alla!

Annika Eklund

3 Innehållsförteckning

1	Abstract	2
2	Förord.....	3
3	Innehållsförteckning	4
4	Inledning och problemområde	6
5	Bakgrund.....	6
5.1	Definition ADHD.....	7
5.1.1	Symptom	7
5.1.2	Diagnos	7
5.1.3	Stöd och hjälp vid ADHD.....	8
5.1.4	Medicinering.....	8
5.2	Definition Autism	8
5.2.1	Symptom	8
5.2.2	Diagnos	9
5.2.3	Stöd och hjälp vid autism.....	9
5.2.4	Medicinering.....	9
5.3	Tidigare forskning.....	9
5.4	Styrdokument	13
5.4.1	Internationella styrdokument	13
5.4.2	Nationella styrdokument.....	14
5.5	Överlämning av barn i behov av stöd till skolan	16
5.5.1	Sammanfattning	16
6	Syfte samt frågeställningar	17
6.1	Avgränsning.....	17
7	Metod.....	18
7.1	Insamling av data	18
7.2	Urval av informanter.....	18
7.3	Informanterna.....	19
7.4	Genomförande.....	19
7.5	Etiska aspekter	20
7.6	Bearbetning och analys	20
7.7	Studiens trovärdighet	22
8	Resultat	22
8.1	Hur upplever föräldrarna att övergången fungerade, var den tillfredsställande?	23
8.2	Är föräldrarnas upplevelse att man fått det stöd de förväntat sig?	24
8.3	Hur upplever man som förälder att man blir bemött av förskole- och skolpersonal?.....	26
9	Diskussion.....	27
9.1	Förslag till vidare forskning.....	31

10	Sammanfattning.....	31
11	Referenslista.....	34
12	Bilagor.....	37
12.1	Bilaga 1 Intervjuguide.....	37
12.2	Bilaga 2 Förfrågan till skolor.....	38
12.3	Bilaga 3 Brev till föräldrar.....	39

4 Inledning och problemområde

Problemområdet för C-uppsatsen är *ADHD och autistiska barns övergång från förskola till förskoleklass - ur föräldraperspektiv*. Föräldrar till barn med funktionshinder ställs inför samma problem som alla andra föräldrar men med tillägget att deras barn har ett funktionshinder. Får man som förälder den information och stöd man behöver från förskola och skola inför ett överlämnande? Känner man sig delaktig eller upplever man att allt sker över ens huvud? Upplever föräldrarna att barnet kommer få det stöd som det har rätt till enligt gällande lagar och internationella konventioner?

Inriktningen för den här studien är på föräldrar till barn med diagnosen ADHD eller autism. En del barn får först en diagnos i skolåldern eller under tonåren medan andra diagnostiseras redan i tidig förskoleålder. Som dagbarnvårdare inom den pedagogiska omsorgen har jag fått en del erfarenhet av förskolebarn med ADHD och autism, då skolan i en del fall begärt få barnen placerad hos mig när barnen haft svårt att fungera socialt och kommunikativt i fritidshemmens stora barngrupper. Min kontakt med dessa barn har väckt ett intresse hos mig i att forska i hur föräldrar till dessa barn upplever övergången från förskola till förskoleklass. Får de det stöd de kan förvänta sig? Hur blir de bemötta av förskole- och skolpersonalen? Min förhoppning är att studien skall ge svar på dessa frågor men även ge idéer på enkla praktiska lösningar om studien visar på att föräldrar upplever problem i samband med övergången.

5 Bakgrund

Här redovisas kortfattat definitionen av ADHD och autism, symptomen, hur diagnos ställs, medicinering samt stöd och hjälp som kan fås. Den kortfattade redovisningen är tänkt att ge läsaren en bakgrund och förståelse till vad det är för specifika svårigheter, problem och frågeställningar som både barn och föräldrar ställs inför i samband med ett överlämnande mellan förskola och förskoleklass. Även tidigare forskning berörs och då främst hur yrkesgrupper inom förskola och skola samverkar. Någon direkt forskning om hur föräldrar upplever överlämningsstadiet har inte hittats, däremot nämns gruppen föräldrar av Andersson (1999), Davidsson (2002), Hjelte (2005), Kadesjö (2001), Kärrby

(2000) samt Sandberg (2009) och då i samband med hur viktigt det är med ett samarbete. Den tidigare forskningen har till stor del fokuserat på pedagogernas arbetssituation och föräldrarna hamnar mer i skymundan. Även styrdokument för förskola och förskoleklass tas upp samt vad som gäller i form av sekretess och tystnadsplikt vid övergången mellan två stadier.

5.1 Definition ADHD

ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) definieras som brister i områdena uppmärksamhet, hyperaktivitet och impulsivitet (Kutscher 2010, s. 50). Funktionshindret innebär att man har problem med det så kallade arbetsminnet, det är där vi bearbetar det som händer just i detta ögonblick.

5.1.1 Symptom

Symptomen visar sig enligt Kutscher och Gillberg som oförmåga att undertrycka distraherande intryck, barnet slarvar och lyssnar inte ordentligt. Barnet är rastlöst, pratar överdrivet mycket och är alltid på språng. Det kan ha svårigheter med att organisera, hålla igång och avsluta uppgifter, glömmer saker och uppvisar tankspriddhet, tappar ofta bort saker (Kutscher 2010, s. 18; Gillberg 2005, ss. 18-19, 32-42). Kutscher (2010) menar att varningstecken ofta kan upptäckas redan i förskolan och under skolans första år. Tidiga tecken är försenad utveckling i tal och språk (ss. 78, 92).

5.1.2 Diagnos

Gillberg (2005) menar att för att kunna ställa en adekvat diagnos skall diagnosen ställas av neuropsykiatriska team, där barnläkare, barnneurologer och neuropsykologer ingår för att man skall kunna föreslå en rimlig åtgärdsplan och för att man skall få en tillräckligt detaljerad diagnos. Under utredningen görs också intervjuer med förälder eller närstående person samt med barnet för att man skall kunna göra en bedömning om ytterligare utredningar behövs (ss. 107-110, 114-115). Kärffve (2001) menar att barnens rättigheter är inskrivna i lagen och att någon diagnos inte krävs för att barnet skall ha rätt till stöd (s. 106).

5.1.3 Stöd och hjälp vid ADHD

Vid definitionen ADHD är det fråga om habilitering snarare än behandling enligt Gillberg (2005). Stöd till familjerna i olika former behövs, hjälp till självhjälp, terapi och familjeträffar är några av de former Gillberg menar behövs (ss. 142-147). Kutscher (2010) menar att det är viktigt att bistå barnet med organisation och struktur, att hålla fast vid rutiner och använda sig av konkreta metoder när problem uppstår (ss. 63-71).

5.1.4 Medicinering

Enligt Gillberg (2005) har centralstimulerande mediciner positiva effekter på barn med ADHD. Studier visar att barnen får bättre koncentration, inlärningsförmåga och blir mer välorganiserade. Nackdelen menar han är att barnen kan råka ut för viktnedgång och minskat sömnbehov. De mediciner som ges är metylfenidat, amfetamin eller liknande medel (ss. 150-157). Även Kutscher (2010) är positiv till att man medicinerar barn med centralstimulerande medel och menar att barnen blir mer fokuserade (ss. 71, 227, 232-233). Kärfve (2001) däremot vänder sig mot användandet av amfetamin som behandling av ADHD och menar att det är en myt att ADHD barn svarar på stimulantia på annat sätt än andra barn (s. 17).

5.2 Definition Autism

Autism definieras som en funktionsnedsättning inom områdena ömsesidig social interaktion, ömsesidig verbal och icke-verbal kommunikation samt fantasi och beteende (Gillberg 1997, s.27). Autism går också under benämningarna Infantil autism, autistiska syndrom samt Kanner syndrom (Gillberg 1997, ss. 27-28; Gillberg 1999; Kutscher 2010, ss. 111-113).

5.2.1 Symptom

Autism visar sig som svårigheter med kontakten med jämnåriga samt svårigheter med att förstå umgängessignaler. Barnet har problem med den sociala kommunikationen både verbalt och när det gäller den icke-verbala d.v.s. förstå gester, mimik o.s.v. Barnet har även ofta stel blick och undviker ögonkontakt. Andra faktorer som uppträder vid autism är isolering i kombination med ritualbeteende (Gillberg 1997, ss. 22-28, 41-48).

Utmärkande för definitionen autism är enligt Waclaw (1999) svårigheterna i att mentalisera d.v.s. att förstå vad andra människor känner och tänker (s. 10). Enligt Gerland och Aspeflo (2009) har samhället fått en snävare syn på vad som är normalt och att det är oroande och att det kan ligga en fara i om vi börjar leta symptom där de inte finns (s.55).

5.2.2 Diagnos

Diagnos ställs av en neuropsykiatriskt utbildad läkare. Läkaren går igenom barnets utvecklingshistoria genom att prata med förälder eller någon som känt barnet från födelsen. Många gånger är det enkelt för läkaren att ställa en diagnos i och med att han vid det personliga mötet med patienten märker oviljan till ögonkontakt, den entoniga och gälla rösten samt begränsningarna i mimik och gester (Gillberg 1997, ss. 109-113).

5.2.3 Stöd och hjälp vid autism

Gillberg (1997) menar att det inte finns mycket hjälp eller stöd att få för barn i förskoleåldern. Kunskapen är ojämn om autism och det kan vara organisatorisk snårigt för föräldrar att hitta fram till rätt instans. Det finns många hinder på vägen som man som förälder måste ta sig förbi (ss. 139-141).

5.2.4 Medicinering

Barn med autism får sällan någon form av medicinering. En orsak är att det idag inte finns någon riktigt bra fungerande medicinering, en annan är att barn med autism verkar reagera mer individuellt på medicinering, vilket gör det svårt att dosera rätt. Gillberg (1997) menar också att många gånger ger ett miljöbyte bättre effekt på patienten och att man har klara rutiner (ss. 132-138).

5.3 Tidigare forskning

Jag har här valt att titta på hur olika forskare ser på samarbetet mellan de olika yrkesgrupperna inom förskola och skola samt hur man ser på ett samarbete med föräldrar men då mer generellt och inte direkt kopplat till själva övergången mellan förskola och förskoleklass, då inga studier direkt fokuserar på detta.

Kärrby (2000) menar att för barn och föräldrar är det av stor vikt att samarbetet mellan förskola, förskoleklass och skola fungerar bra. Vid tidpunkten för förskolans integrering med skolan gjordes en del studier runt samarbete och då främst ur en pedagogisk aspekt. Man studerade hur förskola, skola och fritidshem kunde samverka. Studierna fokuserade på samarbetet mellan pedagoger från förskola och skola och det visade sig att samarbetet mellan pedagogerna inte alltid fungerade på bästa sätt. Förskolans, fritidshemmets och pedagogers syn skilde sig från skolans när det gällde hur barn utvecklas och på vad som är kunskap och metoder för lärande. Förskolan hade inte haft en utbildande funktion utan var en omsorgsfunktion och en del i familjestödet medan skolan å andra sidan hade som uppgift att ge barn en god utbildning. Den lärdom Kärrby menar man kunde dra av dessa studier var att förändringar är en lång och svår process för alla och de måste få ta sin tid (ss. 13-17).

Enligt Davidsson (2000) var skälet till samverkan att man ville ”barnens bästa” (s. 44). Man hade uppfattningen att gruppen och då menar man både förskolepersonal och skolpersonal skulle förberedas på samma sätt för att nå kunskap om barns utveckling och uppväxtvillkor. En gemensam syn saknades och det ville man nu förändra. Förhoppningen var att barnens problem vid övergångar mellan förskola och skola skulle försvinna om man kunde nå en samverkan. Övergången skulle bli osynlig för barnen. Samverkan var också tänkt att skapa en trygghet och förväntan hos barnet inför övergången till skolan (ss. 44-49). I sin avhandling ”Mellan soffan och katedern” tar Davidsson (2002) upp problematiken runt integrationen mellan skola och förskola och hur olika pedagogiska traditioner möts och skall samverka. Enligt Davidsson har förskola och skola haft olika funktioner och fyllt olika behov i förhållande till barn, föräldrar och samhälle. Barn behöver kontinuitet och arbetar pedagogerna i de två skilda verksamheterna efter olika metoder och regler anses det skapa problem för barnen. Under 60-talet och fram till mitten av 70-talet var föräldrarna viktigaste länken mellan barn och skola och förskoleläraren kom i andra hand. Samarbetet mellan skola och förskola var svagt. Under senare hälften av 70-talet förändras läroplanerna och förskolan får nu en mer förberedande roll inför skolstart. Barnen skall förberedas för sin skolgång och

samarbete skall nu omfatta både pedagoger och barn. Föräldrarna har fortfarande en roll som informatörer men nu skall informationen om barnen i första hand förmedlas via pedagogerna (ss. 13-31). I och med Lpo 94 förstärks samarbetet mellan lärargrupper än mer. Man skall fortfarande samarbeta med föräldrar men pedagogens roll blir mer framträdande i och med Lpo 94. Ett problem i samarbetet förskola och skola som framkommer i Davidsson avhandling är frågan om ”makt och dominans” (s. 108). Är det lärarna från grundskolan eller förskolelärarna som skall bestämma över verksamhetens innehåll? Skall man som i förskolan ha öppna dörrar där barnen hela tiden ständigt kan byta aktiviteter och kompisar eller skall dörrarna var stängda klassrum där barnen inte kan gå mellan rummen eller byta kamrater (s. 148)?

I sin avhandling tar även Hjelte (2005) upp samarbetsproblem mellan olika yrkesgrupper inom skola och förskola men nämner också att personal i samma åldersgrupp och om man är förälder med jämnåriga barn har lättare för samarbete än vad andra grupper har. Av Hjeltes material framgår att det ofta finns handlingsplaner för hur samarbetet vid en övergång skall gå till men att samarbetet försvåras då det ofta är ledningen som bestämmer hur arbetet skall ske och personalen känner sig stå utan direkt inflytande. Att man skulle ha någon form av samarbete eller diskussioner med föräldrar berörs inte av någon av de personalgrupper som är involverade i en övergång (ss. 87-109). Däremot nämner Hjelte att en förskolelärare för fram att barn i ”gråzonen riskerar att falla mellan stolarna” (s. 157) vid en övergång mellan förskola och förskoleklass. Barn med dokumenterade problem finns det alltid en handlingsplan för men de som ligger i gråzonen finns inga rutiner för och det medför att information inte förs över mellan förskola och förskoleklass (s. 157). Hjelte liknar samarbetet mellan verksamheter som ett teaterstycke där barn och föräldrar agerar publik dock inte en passiv sådan utan ensemblen ”tar hänsyn till publikens behov och önskemål” (s. 198). Enligt Hjelte pekar tidigare forskning på att föräldrar har ett varierande inflytande när det gäller skolan och barnomsorgens verksamheter. Särskilt barn med inlärningssvårigheter har svårt att få gehör för sitt synsätt (s. 202).

Om vi lägger misstänksamhet, irritationer, kritik och moraliserande åt sidan och öppnar vårt sinne för både barnens och föräldrarnas behov, kan vi uppnå helt andra resultat och underlätta vardagslivet inte bara för de andra, utan även för oss själva (Sandberg 2009, s. 119).

Sandberg (2009) menar att det är viktigt med samverkan mellan förskola och familjer med barn i behov av särskilt stöd och att personalen ibland kan behöva ta ett steg tillbaka i sin yrkesroll och låta föräldrarna komma till tals som experter på sina barn och att de får dela med sig av sin kunskap om barnet. Sandberg menar vidare att det är värdefullt om de som sysslar med omsorgen av barn lyssnar till föräldrars tankar och uppfattningar då forskningen bekräftar och även förhöjer vikten av en väl fungerande samverkan mellan föräldrar och lärare (ss. 255-275).

Kadesjö (2001) anser att det ständigt måste vara en dialog mellan hem, förskola och skola för att föräldrar skall känna en delaktighet. Han menar också att förskole- och skolpersonal kan känna att det är svårt att samarbeta med föräldrar då dessa tar sina barn i försvar men att det måste man ha förståelse för som pedagog. Det är bara naturligt att föräldrar skyddar och tar sitt barn i försvar. Enligt Kadesjö är dialogen mellan föräldrar och personal till för att leda fram till en beskrivning av barnets problem och för att skapa realistiska förväntningar på de insatser som kan göras för att hjälpa barnet (ss. 222-225).

Andersson (1999) menar att det är viktigt med relationen skola – hem och att man inte bara ser till problem i skolvärlden eller hemmet utan att det kan vara i själva mötet mellan dessa två världar som problem uppstår och det är då viktigt att arbeta med relationen skola – hem. Andersson anser också att föräldrar bör delta och kallas till möten med skolpersonal för att skolan kan behöva få svar på av föräldrar vad de får föra vidare till andra om barnet, då sekretesslagen och tystnadsplikten annars kan sätta en del hinder i vägen för samarbete mellan personalgrupper och även mot elever. Särskilt vid övergångar där det kan bli svårt för förskoleläraren att veta vad man får föra vidare till lågstadieläraren. Andersson menar att man måste ställa sig frågan vems mål man skall arbeta efter, skolans eller föräldrarnas? Viktigt här att skola och föräldrar kan diskutera och komma fram till en lösning båda parter kan acceptera. Enligt Andersson är det viktigt

i samtal att förstå varandras verklighet och inse att det inte finns en hierarkisk ordning som säger vem som sitter inne med sanningen (ss. 114 – 175).

Målet att hjälpa alla barn att uppnå sin potential kräver att föräldrar, lärare och skoladministratörer samarbetar och respekterar varandra (Kutscher 2010, s. 25).

5.4 Styrdokument

Vilket stöd, hjälp och information barn med funktionshinder och deras föräldrar har rätt till att få i förskola, förskoleklass och skola styrs till viss del av nationella lagar och regler men även av internationella. Ramverket för verksamheten inom skola och förskola hittar vi i skollagen, skolförordningen, läroplanerna och kursplanerna. Förskoleklass lyder under skolan och därmed är skollagen tillämplig på förskoleklassen. Varken de internationella eller nationella lagarna och ramverken ger däremot några direkta direktiv för hur ett överlämnande mellan förskola och förskoleklass skall ske. Detta ger kommuner och skolor en stor frihet i att själv skapa sina regler och direktiv för hanterandet av överlämningen av barn mellan olika verksamheter.

5.4.1 Internationella styrdokument

De funktionshindrades och deras föräldrars rättigheter och delaktighet regleras i FN:s standardregler (1993) och i inledningen kan man läsa att:

människor med funktionsnedsättning och deras föräldrar, förmyndare, företrädare och organisationer aktivt måste medverka vid planering och genomförande av åtgärder som påverkar deras medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (s. 11).

I Salamancadeklarationen (1994) som är ett politiskt ställningstagande och inte har någon direkt rättslig betydelse för staterna står att läsa om skolan under vilken förskoleklassen lyder att:

- Föräldrarna har en given rätt att bli rådfrågade om den utbildningsform som är bäst lämpad med hänsyn till deras barns behov, förhållanden och ambitioner (s. 16).

- Föräldrarna behöver stöd för att kunna ikläda sig rollen som föräldrar till ett barn med behov av särskilt stöd. Familjernas och föräldrarnas roll skulle kunna stärkas genom att man ger dem den nödvändiga informationen på ett enkelt och tydligt språk.
- Föräldrarna är prioriterade partners beträffande deras barns behov av särskilt stöd i undervisningen, och skall i möjligaste mån ges möjlighet att välja den typ av utbildning som de önskar för sitt barns räkning.
- Ett partnerskap på samarbetets och det ömsesidiga stödets grund bör byggas upp mellan skoladministratörer, lärare och föräldrar, och föräldrarna skall betraktas som aktiva intressenter i beslutsfattandet (s. 32).

5.4.2 Nationella styrdokument

I kapitel 1 § 2a i skollagen (SFS 2010:800) tar man upp skyldigheten för olika verksamheter att samverka.

Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 2 a kap. 18 § och 9 kap. 16 a § denna lag och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Inget i skollagen reglerar hur övergången mellan förskola och förskoleklass skall ske för barn med funktionshinder. Det som finns reglerat är att barn med funktionshinder har samma lagliga rätt till särskilt stöd som utvecklingsstörda barn har.

§16

Det som i lagen sägs om utvecklingsstörda gäller även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med autism eller autismliknande tillstånd (SFS 2010:800).

Enligt de riktlinjer som finns i Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94), förskoleklassen och fritidshemmet skall lärare som arbetar i skolan:

- samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och
- hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iaktta respekt för elevens integritet,
- utveckla samarbetet mellan förskoleklass, skola och fritidshem,
- utbyta kunskaper och erfarenheter med personalen i förskolan och i gymnasieskola och gymnasiesärskola samt
- i samarbetet särskilt uppmärksamma elever i behov av särskilt stöd (s. 14).

Rektorn har ett särskilt ansvar för att:

- formerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ,
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser, som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen (s. 17).

I Läroplan för förskolan (Lpfö 98) ges riktlinjer för övergången till förskoleklass och skola.

När barnets övergång till de nya verksamheterna närmar sig har förskolan den särskilda uppgiften att finna former för att avrunda och avsluta förskoleperioden. Vid övergången till nya verksamheter ska särskild uppmärksamhet ägnas de barn som behöver särskilt stöd (s. 12).

Vidare skall arbetslaget:

- visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer.
- utbyta kunskaper och erfarenheter med personalen i förskoleklass, skola och fritidshem och samverka med dem samt
- tillsammans med personalen i förskoleklass, skola och fritidshem uppmärksamma varje barns behov av stöd och stimulans (s. 12).

5.5 Överlämning av barn i behov av stöd till skolan

När det gäller känslig information om barnet i samband med överlämning mellan förskola och förskoleklass gäller sekretesslagen, vilket innebär att vårdnadshavaren måste ge sitt medgivande. Sekretesslagen begränsar således möjligheten att lämna information mellan verksamheter eller myndigheter om inte vårdnadshavaren först gett sitt tillstånd. Det blir därför extra viktigt att föräldrar redan i ett tidigt skede blir involverade inför en övergång och att de förstår sekretesslagen och vad den innebär. Har föräldrar haft barnet på utredning och kanske fått en diagnos men väljer att inte delge förskolan eller förskoleklassen resultatet kommer den mottagande skolan ställas inför problem, då det inte vet hur de skall förhålla sig till barnet (SFS 2009:400). En annan begränsande faktor i samband med överlämnandet är tystnadsplikten som finns inskriven i skollagen (SFS 2010:800).

5.5.1 Sammanfattning

Barn med ADHD brister i områdena uppmärksamhet, hyperaktivitet och impulsivitet. Symptomen visar sig som oförmåga att undertrycka distraherande intryck och barnet verkar alltid vara på språng. Diagnos ställs av neuropsykiatriska team och under utredningen intervjuas föräldrar och närstående för att man skall kunna bedöma om ytterligare utredningar krävs. Vid definitionen ADHD är det fråga om habilitering snarare än behandling och familjer får stöd i form av hjälp till självhjälp, terapi och familjeträffar. Medicinering sker med centralstimulerande mediciner som har visat sig ha positiva effekter på barnen.

Autistiska barn har en funktionsnedsättning inom områdena ömsesidig social interaktion, ömsesidig verbal och icke-verbal kommunikation men även i fantasi och beteende. Symptomen visar sig som svårigheter med kontakten med jämnåriga samt svårigheter med att förstå umgängessignaler. Diagnos ställs av en neuropsykiatriskt utbildad läkare. Läkaren går igenom barnets utvecklingshistoria genom att prata med förälder eller någon som känt barnet från födelsen. För barn i förskoleåldern finns inte mycket till stöd då kunskapen om autism är bristfällig. Medicinering av autistiska barn är ovanlig då det inte finns några riktigt bra fungerande mediciner.

Vad det gäller tidigare forskning har den främst fokuserat på olika yrkesroller inom förskola och skola och någon direkt forskning som riktar sig mot föräldrar och hur de upplever övergången går inte att finna. Däremot nämner forskare som Andersson (1999), Davidsson (2002), Hjelte (2005), Kadesjö (2001), Kärrby (2000) samt Sandberg (2009) vikten av ett nära samarbete med föräldrar.

När de gäller styrdokument för förskola och förskoleklass är det närmast skollagen, skolförordningen, läroplanerna och kursplanen som styr verksamheten.

I samband med överlämningen måste vårdnadshavaren ge sitt medgivande till att information om barnet får föras vidare då personalen lyder under sekretesslagen och har tystnadsplikt enligt skollagen.

6 Syfte samt frågeställningar

Syftet med C-uppsatsen är att ge föräldrars perspektiv på stödet från förskola och skola till barn med ADHD och autism och då i samband med övergången från förskola till förskoleklass. Uppsatsen lägger fokus på några föräldrars upplevelse av hur stöd och övergång fungerade. Med uppsatsen vill jag belysa om föräldrarna till dessa barn upplevde övergången som problemfri eller problematisk. Studien syftar till att ge svar på frågeställningarna:

Hur upplever föräldrarna övergången från förskola till förskoleklass?

Hur upplever föräldrarna att skolan stöttar barn och föräldrar vid övergången?

Hur upplever föräldrarna bemötandet från förskole- och skolpersonal vid övergången?

6.1 Avgränsning

Intentionen med min studie är att få fram hur föräldrar till barn med ADHD och autism upplever övergången mellan stadierna förskola och förskoleklass. Studien har avgränsats till en kommun där fem föräldrar från tre olika skolor har intervjuats. Intervjun omfattar fem olika barn. Att antalet intervjuade har begränsats kraftigt beror på att studien är starkt begränsad i tid och omfång men också ur den aspekten att materialet inte skall bli

ohanterbart. Studien är kvalitativ och intervjumaterialet ger mycket information om hur man som förälder upplever övergången.

7 Metod

Här beskrivs den metod som använts för insamlande av data. Hur urvalet av informanter har gjorts samt hur intervjumaterialet bearbetats och analyserats. Studiens trovärdighet och etiska aspekter tas även upp. Då jag har velat ta reda på föräldrarnas erfarenheter och upplevelser i samband med överlämnandet av barnet till förskoleklass har jag valt att använda mig av en kvalitativ forskningsintervju inspirerad av fenomenologin. Enligt Kvale och Brinkmann (2009) eftersträvar man i fenomenologin att skapa förståelse utifrån informanternas egna erfarenheter och upplevelser (ss. 41-42). Till hjälp vid intervjuerna har en intervjuguide använts (se bilaga 1). Materialet har spelats in för att sedan transkriberas.

7.1 Insamling av data

Syftet var att ta reda på informanternas uppfattning om övergången mellan förskola och förskoleklass för barn med ADHD och autism. Via mejl kontaktade jag tre specialpedagoger vid tre olika skolor och bad dem om hjälp att nå ut till föräldrar som skulle kunna tänkas medverka i intervjuer (se bilaga 2). Därefter skickades ett informationsbrev om intervjun och studien till respektive förälder (se bilaga 3). En intervjuguide (se bilaga 1) med öppna frågor användes vilket ledde till att intervjuerna tedde sig mer som samtal mellan intervjuare och informant. Frågorna delades inte ut i förväg då meningen var att få spontana svar på frågorna. Intervjuerna genomfördes i en miljö som de intervjuade fått välja, detta för att personerna skulle känna sig lugna och avslappnade. Ett stort utrymme gavs till följdfrågor. Några av intervjuerna spelades in på en bärbar dator och några med bandspelare. Valet av utrustning styrdes helt av valet av lokal för intervjun. Målet var att få en god ljudkvalitet på det inspelade materialet.

7.2 Urval av informanter

Specialpedagogerna ombads via mejl att ta kontakt med föräldrar med barn som hade diagnosen ADHD eller autism för att höra om de kunde tänka sig vara med i en studie.

Inget krav ställdes att barnet skulle gå kvar i resp. skola vid själva intervjutillfället. Som forskare valde jag således bekvämlighetsmetoden att endast intervjua personer som finns tillgängliga när studien görs. Fem föräldrar svarade att de kunde tänka sig att medverka vid intervjuer. Föräldrarna representerade tre olika skolor.

7.3 Informanterna

Samtliga namn är fingerade med hänsyn till anonymiteten för föräldrar och barn. Inga förskolor, skolor, stadsdelar eller kommuner nämns med namn. Samtliga föräldrar som intervjuats är kvinnor. Ett av barnen är flicka övriga är pojkar. Flickan är äldst och född 1989 pojkarna är födda 1994, 1994, 2000 och 2002. Samtliga föräldrar med barn bor eller bodde i villa under perioden då barnet gick i förskola och förskoleklass. Flickan som är äldst studerar idag vid högskola och får stöd av skolan i sina studier. Övriga barn går i vanlig grundskoleklass eller gymnasieklass. En mamma kunde inte ha något arbete under förskole- och början av skolperioden, då barnet upplevdes som så besvärligt att hon måste hämta hem barnet direkt vid en påringning från skolan. Två av mammorna har en diagnos. Den ena är psykiskt ostabil och har fått elchocker och varit intagen för vård. Den andra har nyligen fått en diagnos och mår bra, men säger sig nu förstå varför hon alltid upplevt att hon haft mer problem än andra. Ingen av föräldrarna säger sig känna till att någon i släkten har en diagnos, däremot finns det släktingar som sagt att de ansågs som stökiga i uppväxtåren.

7.4 Genomförande

Tre av intervjuerna genomfördes efter önskemål i mitt hem, de två övriga i respektive informants hem. Lokal valdes utefter möjligheten att undvika störningar i samband med intervjuerna. När intervjuerna gjordes var intervjuare och informant ensamma i hemmen. Hemtelefon och mobiler var avstängda under intervjun. Dator eller bandspelare användes för att dokumentera intervjuerna. Fördelen med att spela in samtalen är att inga detaljer missas och man slipper rikta koncentrationen mot skrivandet som kan bli till ett störande moment vid intervjutillfället. Direkt efter varje intervju gjordes transkriberingen av intervjuaren.

7.5 Etiska aspekter

Jag beaktade den etiska aspekten genom att först låta specialpedagogerna ta den första kontakten med föräldrar och höra om de var intresserade av att delta i studien. Därefter tog jag en personlig kontakt med varje förälder och förklarade vad studien gick ut på samt informerade dem om att alla skulle förbli anonyma. Föräldrarna informerades även om att jag vid intervjutillfället skulle använda mig av bandspelare eller dator för att spela in själva intervjun, att endast fiktiva namn skulle användas i intervjun samt på filer och band. Jag klargjorde även för föräldrarna att ingen skulle få ta del av eller tillgång till de ursprungliga ljudfilerna, band eller utskriften med undantag av examinator, handledare och opponent om de så begärde. I min studie har jag följt riktlinjerna från Vetenskapsrådet (2002). Enligt dem finns fyra huvudkrav som skall beaktas för att skydda individen.

Informationskravet

Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

Samtyckeskravet

Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

Konfidentialitetskravet

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

Nyttjandekravet

Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål (ss. 7-14).

7.6 Bearbetning och analys

Enligt Kvale och Brinkmann (2009) innebär analys att man separerar något i delar eller element. De menar att man kan se analysen i sex steg men att alla stegen inte nödvändigtvis behöver ingå:

- Intervjupersonen beskriver sin livsvärld, berättar spontant vad man känner och upplever.
- Intervjupersonen upptäcker nya innebörder och förhållanden under intervjun.

- Under intervjun koncentrerar och tolkar intervjuaren meningen i det som intervjupersonen beskriver.
- Intervjuaren ensam eller tillsammans med andra forskare tolkar den registrerade intervjun.
- Ny intervju görs där intervjupersonen får möjlighet att kommentera intervjuarens tolkning.
- Man utvidgar beskrivningen och tolkningen till att även omfatta handlandet (ss. 209-212).

Patel och Davidson (2003) menar att både intervjuare och intervjuperson är medskapare i ett samtal. Vidare menar de att det är viktigt att slutprodukten innehåller en väl avvägd mängd citat och kommentarer. Detta för att inte mycket av analysen skall överlåtas åt läsaren. Risken med analysen är också att läsaren får en färdig tolkning och får svårt att avgöra studiens trovärdighet (ss. 78-120).

Bearbetningen av studiens intervjuer påbörjades direkt efter att de var gjorda och det visade sig att transkriberingen blev ett tidskrävande arbete. Intervjuerna skrevs ut ordagrant men i transkriberingen utelämnades de icke verbala uttrycken som gester, mimik och övrigt kroppsspråk. Även de korta pauser som uppstod när föräldrarna tänkte över ett svar har utelämnats från ljudinspelningarna och i utskriften finns bara ordkonversationen medtagen. Varje informant fick möjlighet att läsa och godkänna den transkribering som rörde den egna intervjun. Ingen anmärkning gjordes på själva transkriberingen, däremot kommenterade ett par föräldrar sitt eget talspråk. Det framgick att de själva inte var medvetna om att de kanske sa ”o” eller ”å” istället för ”och”. Enligt dessa föräldrar var hjärnan inställd på det skrivna ordet och när man får läsa i ett elektroniskt dokument vad man sagt känns det fel och man känner inte igen sig själv riktigt.

Samtliga intervjuer skrevs ut på papper inför själva analysen. Intervjuerna lästes flera gånger och anteckningar fördes samtidigt på papper vid sidan om. Detta för att hitta eventuella gemensamma mönster. En kategorisering gjordes utifrån begreppen bemötande, stöd, hjälp och övergång. I dessa kategorier klassades föräldrarna in efter om de upplevde sin erfarenhet av händelsen som positiv eller negativ. Övrigt material sorterades bort då det ansågs mindre relevant samt ligga utanför syftet med studien. Valet

av kategorier föll sig naturligt då syftet med studien var att studera hur föräldrar upplevde dessa händelser. Enligt Kvale och Brinkmann (2009) är målet med kategoriseringen att fånga de intervjuade personernas erfarenheter och handlingar fullt ut, de menar också att man kan starta utan kod och att vad som helst kan kodas genom att man som forskare själv utvecklar koden allteftersom materialet tolkas (s. 218).

7.7 Studiens trovärdighet

Enligt Stukát (2005) anger reliabilitet metodens tillförlitlighet (s. 125). Då studien är kvalitativ och bygger på intervjuer kan man inte vara helt säker på att svaren skulle bli desamma om en annan person gjorde intervjun eller om den gjordes vid en annan tidpunkt. Vid intervjutillfället kan även det sociala samspelet mellan intervjuare och informant ha betydelse. Vid en kvalitativ studie kan det därför bli svårt att avgöra tillförlitligheten. Med validitet menas att man mäter det man skall mäta (Stukát, s. 125) d.v.s. i studien undersöks det som är tänkt att undersökas. I den här studien gällde det främst att undersöka hur föräldrar till barn med ADHD eller autism uppfattade övergången mellan förskola och förskoleklass. Om man ansåg man fått det stöd man kunde förvänta sig samt hur man blev bemött av personalen. I och med att den kvalitativa intervjumetoden är använd och frågorna ställts till samtliga föräldrar och att alla föräldrar besvarat frågorna anser jag att validiteten är hög. Med generaliserbarhet menas enligt Stukát att man grundligt utreder för vem eller vilka resultatet gäller (s. 125). Då studien bygger på fem föräldrars uppfattningar och geografiskt är begränsad till tre skolor i en kommun blir det i det här fallet omöjligt att generalisera resultat och slutsatser. Syftet har heller inte varit att få en total bild av samtliga landets föräldrars uppfattning, utan syftet har varit att undersöka om en begränsad grupp med föräldrar upplever att problem finns i samband med en övergång mellan två stadier för barn som har ADHD eller autism.

8 Resultat

Under detta avsnitt presenteras resultatet från intervjuerna med föräldrarna. I studien har jag valt att använda mig av en kvalitativ forskningsintervju inspirerad av fenomenologin. I fenomenologin strävar man efter att skapa förståelse utifrån informanternas egna erfarenheter och upplevelser och jag knyter på det sättet an mot syftet med uppsatsen som

är att ge föräldrars upplevelse av hur stöd och övergång fungerade. Resultatredovisningen sker under rubrikerna *Hur upplever föräldrarna att övergången fungerade, var den tillfredsställande? Är föräldrarnas upplevelse att man fått det stöd de förväntar sig?* samt *Hur upplever man som förälder att man blir bemött av förskole- och skolpersonal?* Som forskare gör jag troligen medvetet eller undermedvetet vissa val och tolkningar, detta innebär att de citat jag valt att belysa inte kan ses som helt objektiva val. Respondenten betecknas med R samt ett löpnummer och intervjuaren med I.

8.1 Hur upplever föräldrarna att övergången fungerade, var den tillfredsställande?

Föräldrar som kände sig nöjda:

R1: Ja, det tycker jag så gott det gick med dom förutsättningar som fanns.

R4: Ja, från 5-års till 6-års var det inge problem. Han hade en stämpel redan från dagis det måste man ju säga, han var en bråkig unge och så.

Tittar man på vad R1 svarar kan man tolka det som att föräldern inte är helt nöjd men accepterar situationen, ”så gott det gick” kan tolkas som att med andra resurser hade personalen kunnat göra mer för barnet. En av följdfrågorna till mamman (R1 nedan) kan vara svaret på varför hon tyckte övergången fungerade bra för barnet.

I: Hur fungerade det i förskoleklassen?

R1: Det fungerade rätt bra, hon gick hem efter de obligatoriska 15 timmarna.

Den andra föräldern (R4) hade haft sitt äldre barn på samma förskola, vilket gjorde att både förälder (R4 nedan) och personal kände varandra sedan tidigare. Det kan ge en förklaring till varför övergången för barnet fungerade bra, pedagogerna hade redan kännedom om familjen.

R4: Ja det tror jag. Men min yngre son fick jättemycket hjälp men det kan vara för att storebror hade så grav diagnos. De gick på samma förskola.

Föräldrar som kände sig missnöjda:

R2: De var katastrof. Av flera orsaker, dels för att han kunde de han skulle lära sig, han trodde han skulle börja skolan. Han började läsa när han var 4 lite drygt. Personalen kunde inte tillgodo se honom men de kanske de inte skulle heller.

R3: Han hade blivit utsedd till klassens pajas. Alla barnen sa till honom att göra vad som helst och han gjorde vad som helst. Alla skrattade åt honom och han fick sin uppmärksamhet som han ville ha. Han fick även fröknarnas uppmärksamhet vilket resulterade i negativ uppmärksamhet.

R5: Nej, de hade ingen förståelse att han hade dessa problem. Det var ingen som kunde ta de. Han var inte utredd.

De föräldrar (R2, R3 och R5) som är missnöjda anmärker främst på personalens sätt att hantera barnet och situationen. Att barnet inte möter någon förståelse från pedagogerna. Föräldrarnas svar skulle kunna tolkas som en viss uppgivenhet inför situationen, föräldrarna upplever det som att ingen av pedagogerna verkar förstå barnens behov och hur dessa barn skall hanteras för att det skall fungera för dem.

8.2 Är föräldrarnas upplevelse att man fått det stöd de förväntat sig?

Föräldrar som kände sig nöjda:

R3: Ja, det fick jag eftersom jag kände skolan efter Rogers tid.

R4: Ja, vi fick skolpsykolog, assistent, vi fick prata lite extra. Bertils stöd blev att han blev bortplockad från gruppen om det nu är något stöd.

Av svaret från förälder (R3) kan vi utläsa att hon tycker att hon fick ett bra stöd eftersom hon kände till skolan sedan tidigare, då ett av hennes andra äldre barn gått i skolan. Av den fullständiga intervjun framgår att hennes äldre barn även hade upplevts som besvärligt och föräldern fick därför nu hjälp direkt och även kontakt med BUP (Barn- och

Ungdoms Psykiatrin). Även den andra föräldern (R4) är nöjd även om ett visst missnöje framskyntar i hennes svar ”Bertils stöd blev att han blev bortplockad från gruppen om det nu är något stöd.”. Ur den fullständiga intervjun med förälder R4 framgår att hon fick hjälp direkt av skolan efter hon informerat om sina farhågor. Båda föräldrarna (R3 och R4) svarade med ett klart ”Ja” på den direkta frågan, vilket får ses som att de är nöjda med stödet.

Föräldrar som kände missnöje:

R1: Som förälder vet man inte vad man har att förvänta sig. Man vet inte vad man har för rättigheter.

R2: Får man säkert men vi fick inte det.

R2: Nej! Dom sa att jag inte hade rätt till någonting.

R5: Nej, det får man inte.

Av de missnöjda föräldrarna menar en (R1) att ”Man vet inte vad man har för rättigheter.” Man kan tolka hennes missnöje som att hon är missnöjd med att personalen inte informerar om vilka rättigheter man har, utan som förälder måste man vara påläst och våga stå på sig för att få barnets rättigheter tillgodosedda. Föräldrarna (R2 och R5) är direkt negativa och R2 menar att skolan direkt sagt att hon inte hade rätt till något överhuvudtaget ”Dom sa att jag inte hade rätt till någonting.”. Tittar man på ett par av följdfrågorna kan man se att flickan (R1 nedan) inte fått en diagnos, medan en av pojkarna (R2 nedan) fått en men han var inte helt färdigutredd ännu.

R1: Hon hade ingen diagnos heller.

I: Var han diagnostiserad då?

R2: Ja, han hade precis fått sin diagnos då. Den var inte riktigt färdig då.

Man kan tolka detta som att skolorna är försiktiga med att sätta in stöd om inte barnet har en diagnos eller är helt färdigutredd.

8.3 Hur upplever man som förälder att man blir bemött av förskole- och skolpersonal?

Nöjda föräldrar:

R1: Ja, jag har blivit bemött bra.

Här är det endast en förälder (R1) som anser sig vara nöjd med bemötandet från pedagogerna. Förälderns svar kan tyda på att hon och personalen har en bra fungerande dialog eller att hon har träffat på kompetent personal som kan hantera både barnet och föräldern på ett föredömligt sätt.

Föräldrar som var missnöjda:

R2: Dåligt! Dels därför att jag har frågat under hela förskoletiden, tycker ni inte att det är något speciellt med honom för jag känner att det är något. Nej då han är bara en betraktare. När personalen fyllde i ett 5-års papper som ska till BVC då skrev de Nils som andra barn på alla punkter. Sedan när jag kom en månad senare och sa att vi ska göra en utredning på honom, sa personalen att det kan nog vara klokt.

R3: Det var ganska jobbigt ett tag. Personalen kunde inte hantera honom. En personal hamnade i bråk med honom.

R4: Det var rätt obehagligt när man kom, man fick höra allt han gjort.

R5: Jag vill inte lämna barnet där för de har inte förståelse för det. De säger att de inte har resurser och kan hjälpa till. Man får bara höra allt de dåliga hur det har varit under dagen inget som har varit bra.

De fyra föräldrar (R2, R3, R4 och R5) som upplever att bemötandet var dåligt hänvisar till, att det var obehagligt att möta personalen, att pedagogerna inte kunde hantera barnet

och i ett fall (R2 nedan) verkar personalen undvika att ta en svår diskussion med föräldern. I detta fall rör det sig om att barnet har ett problem som bör utredas.

R2: Dåligt! Dels därför att jag har frågat under hela förskoletiden, tycker ni inte att det är något speciellt med honom för jag känner att det är något. Nej då han är bara en betraktare. När personalen fyllde i ett 5-års papper som ska till BVC då skrev de Nils som andra barn på alla punkter. Sedan när jag kom en månad senare och sa att vi ska göra en utredning på honom, sa personalen att det kan nog vara klokt.

Här tyder svaren på att föräldrarna har råkat ut för personal som troligen inte har kompetensen att hantera de situationer som uppstår. R5 nämner att personalen säger sig sakna resurser och det kan också vara en förklaring. Personalen är trött och slutkörd och det skapar lätt konflikter både med föräldrar och med barn som i R3:s fall.

9 Diskussion

I detta avsnitt diskuteras metod samt resultat och återkoppling görs mot tidigare forskning. Avslutningsvis presenteras förslag till vidare forskning.

En fråga jag ställt mig under studiens gång är om resultat skulle ha blivit annorlunda om jag gjort ett annat urval eller valt en annan metod. Troligen har både metod och urval betydelse för studiens utfall. När det är fråga om upplevelse och erfarenhet får man räkna med att olika föräldrar upplever samma situation på helt olika sätt. Jag tror också att resultatet hade blivit annorlunda om jag valt enkäter som metod. Med enkäter blir det svårare att få fram utförliga svar när det gäller erfarenheter och upplevelser och det blir även svårare att ställa spontana följdfrågor. Jag har också funderat över om svaren skulle ha blivit annorlunda om någon annan ställt frågorna. Skulle en förskolechef eller en specialpedagog ha fått ett annat svar än det jag fick? Jag tror inte det men vet inte helt säkert. Föräldrarna verkade starka och jag upplevde att de stod för sin åsikt samt att de deltog i intervjun för att kunna vara till hjälp för andra som kunde hamna i liknande situationer. Men det kan också vara så att föräldrarna blivit starkare allt efter tiden gått och var mer sårbara när övergången för deras barn skedde. Hade jag kunnat vara med vid

själva övergången är det möjligt att jag hade fått helt andra svar än vad en specialpedagog eller förskolechef hade fått.

Av resultatet från intervjuerna kan man konstatera att det är av stor vikt att personal och föräldrar kan nå varandra i en kommunikation där båda parter har stor förståelse för varandras situation. Här gäller att personal också informerar föräldrarna om att all personal lyder under sekretesslagen (SFS 2009:400) och har tystnadsplikt (SFS 2010:800). Lagarna medför att personalen inte kan föra information om barnet vidare om inte föräldern först godkänner detta. Om föräldrarna inte är eller blir medvetna om vad som gäller för personalen finns en risk att barnet inte får det stöd det behöver eller har rätt till. Samtidigt måste personalen ha stor förståelse för att föräldrar kan känna oro över att barnet skall få en stämpel som udda bland både kamrater och personal om de väljer att berätta om barnets eventuella funktionshinder.

När det gäller övergången svarar en av mammorna (R1) att det gick bra för dottern i och med att ”hon gick hem efter de obligatoriska 15 timmarna.” Man kan möjligen fundera över vad svaret hade blivit om barnet hade stannat heldag i förskoleklassen. Samma mamma svarar på frågan om stöd, att ”Man vet inte vad man har för rättigheter.” Möjligen kan mamman tycka att hon är glad för vad hon kan få. Det kan vara svårt att ställa krav om man inte känner till sina rättigheter. Vi kan också se att en mamma (R2) nämner att skolan uttryckligen sagt att barnet inte har någon rätt till stöd. Här kan man fråga sig om orsaken till oviljan att ge stöd till barnet kan härledas till det Kärby (2000) nämner, att förskolan inte haft en utbildande funktion utan var en del i familjestödet (ss. 13-17). Förskolpersonal kanske inte alltid har varit insatt i vilka rättigheter ett barn har och kunnat informera föräldrar om vilket stöd de kan få.

Utav föräldrarnas svar kan vi förstå att ett visst missnöje finns över hur övergången fungerade för deras barn och här kan man reflektera över samarbete och samverkan mellan personal – förälder. Andersson (1999) nämner i sin bok hur viktigt det är med relationen skola – hem och att man inte bara ser till problem som finns i skolvärlden eller hemmet. Andersson menar att problemet kan ligga i själva mötet mellan dessa två världar

och att det därför är viktigt att arbeta med den relationen och på det sättet skapa ett fungerande samarbete mellan skola – hem – barn (s. 115). Ett exempel ur resultatet är respondent 5 som anmärker på att ingen i personalen hade förståelse för de problem barnet hade och man förstår av hennes svar att hon anser att personalen inte ville lyssna på henne då pojken inte var utredd. Av mammans svar kan man lättare förstå Anderssons synpunkt på att just relationen mellan skolan och hemmet är mycket viktig i situationer som denna.

Av de följdfrågor som ställdes under intervjuerna framkommer att föräldrar anser det viktigt att barnet har en diagnos för att få det stöd det har rätt till. En förälder nämnde vid intervjutillfället att barnet först fick ordentligt stöd efter det att föräldrarna flyttat honom till annan skola. Detta med att barnet får en adekvat diagnos menar Gillberg (2005) är viktigt för att man skall kunna föreslå en rimlig åtgärdsplan (ss. 107-115). Innan det är gjort finns en risk att skolan inte sätter in de stödåtgärder barnet behöver eller har rätt till.

Respondent 1 arbetar själv inom barnomsorgen och verkar av resultatet att döma vara nöjd med övergång och bemötande. För hennes del kan detta bero på att hon sitter inne med större kunskap i problematiken runt både funktionshinder samt övergångar. Hon kan också inneha en större kunskap om hur man socialt skall hantera kollegor eller kanske bara har större förståelse för hur de ser på så kallade besvärliga barn.

Efter att intervjun med respondent 5 avslutats nämner hon att hon var så missnöjd med skolans agerande att hon tog barnet ur skolan ett par månader. Barnet återvänder först efter att skolan ordnat med stöd och hjälp. Här kan man fundera över om personalen borde ha följt rådet från Sandberg (2009), där hon menar att personalen kan behöva ta ett steg tillbaka i sin yrkesroll och låta föräldrarna komma till tals och dela med sig av sina kunskaper om barnet. Att man inom omsorgen skall lyssna till föräldrars tankar och uppfattningar (ss. 255-275).

Av studiens resultat framgår att föräldrarna inte direkt är delaktiga i överlämningen utan det är mer fråga om att de blir informerade om vad som händer. Enligt Davidsson (2002)

var föräldrarna viktigaste länken mellan barn och skola under 60-talet och till mitten av 70-talet. Därefter förändras läroplanen och pedagogerna får en mer betydande roll. Nu skall främst informationen om barnen förmedlas via pedagogerna och i och med Lpo 94 blir pedagogens roll än mer framträdande (ss. 13-31). Ser man till stödet för barnen upplevs det som problematiskt av de föräldrar som har barn utan diagnos. I sin bok nämner Hjelte (2005) att en förskolelärare för fram, att barn i ”gråzonen riskerar att falla mellan stolarna” (s. 157) vid en övergång mellan förskola och förskoleklass. Barn med dokumenterade problem finns det alltid en handlingsplan för men de som ligger i gråzonen finns inga rutiner för och det medför att information inte förs över mellan förskola och förskoleklass (s. 157).

Resultatet av studien tyder också på att valet av skola kan vara av betydelse. I sin bok hänvisar Kärfve (2001) till att barnens rättigheter är inskrivna i lagen och att någon diagnos inte krävs för att barnet skall ha rätt till stöd (s. 106). Men om olika skolor följer, tolkar eller kanske inte har kunskap om barnets lagliga rätt hjälper det inte mycket vad lagen säger. Som förälder orkar man kanske inte eller vågar opponera sig mot skolan. När det gäller bemötandet från personalen är kritiken från föräldrar hårdare och här menar Kadesjö (2001) att man som pedagog måste ha förståelse för att föräldrar skyddar och tar sina barn i försvar. Föräldrar och pedagoger bör föra en dialog om barnets problem och dialogen skall leda fram till realistiska förväntningar och insatser för att hjälpa barnet (ss. 222-225). En slutledning man kan dra av de svar föräldrarna ger, är att mycket skulle kunna vinnas om personal och föräldrar lyssnade till varandra och tog lärdom av varandras kunskap. Föräldrar sitter inne med en stor kunskap om sitt eget barn och av pedagogerna förväntar man sig att de har erfarenhet av andra barn med samma eller liknande funktionshinder. Kan dessa två världar mötas är mycket vunnet.

Av de svar föräldrarna lämnat vid intervjutillfället anser jag att studien visar att det finns en del brister både i överlämningen mellan de olika stadierna, hur man som förälder blir bemött av ansvarig personal samt att stödet som varje barn har rätt till kan vara svårt att få om barnet inte är utrett. Många av svaren tyder på brister i kommunikationen och förståelsen av varandras situation. En enkel lösning kan vara att utbilda personalen i

kommunikation, hur man för en dialog och då speciellt när svåra situationer uppstår. Skolorna bör nog också ta fram en handlingsplan för barn i gråzonen.

9.1 Förslag till vidare forskning

Det kan vara intressant att studera och följa upp vad den nya skollagen som träder i kraft den 1 juli 2011 kommer att innebära för föräldrars delaktighet vid övergångar mellan olika stadier. I och med den nya skollagen blir förskolan en egen skolform. Enligt den nya lagen skall skolan samråda med vårdnadshavaren i samband med en utredning, vad kommer det att innebära för barn och vårdnadshavare och hur hanteras barn som inte fått någon diagnos, men där föräldrar eller personal misstänker att något inte är som det skall? Kommer övergången mellan olika stadier förändras och vilket inflytande får i realiteten vårdnadshavaren (SFS 2010:800)?

Den nya skollagen innebär även att elever med autism men utan utvecklingsstörning inte automatiskt tillhör grundsärskolan utan skall undervisas enligt grundskolans läroplan och kursplan. Frågeställningar här kan vara hur kommer skolan klara av detta?

En annan intressant fråga är vad den nya diagnosmanualen DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) kommer att innebära för barn som diagnostiseras i Sverige. Manualen är under utarbetande av det amerikanska psykiatriförbundet APA (American Psychiatric Association). Kommer den att innebära att nya grupper av människor förklaras som sjuka?

10 Sammanfattning

Syftet med min uppsats är att intervjua några föräldrar för att få fram ett föräldraperspektiv på själva övergången mellan förskola och förskoleklass. Forskningen har tidigare främst varit inriktad på hur yrkesroller samarbetar och hur enheter samverkar inför en övergång. I många fall är det pedagogers och rektorers roll som undersöks. Min studie har fokuserat på hur föräldrar till barn med funktionshindren ADHD eller autism upplever övergången. Enligt Kärrby (2000) gjordes en del studier av hur samarbetet fungerade mellan pedagoger från förskola och skola i samband med att förskolan

integrerades med skolan. Studierna visade att samarbetet inte alltid fungerade på bästa sätt då synsättet på hur barn utvecklas samt vad som är kunskap och metoder för lärande skilde sig mellan pedagoger som kom från förskolan och mot dem från skolan (ss. 13-17). Enligt Davidsson (2002) var länken mellan föräldrar och skola stark under 60-talet medan förskoleläraren kom i andra hand. När sedan läroplanen förändras i slutet av 70-talet får föräldrarna träda tillbaka och förskolepedagogerna får istället en mer framträdande roll när det gäller att föra över information om barnen mellan olika stadier (s. 31). För att studera föräldrars uppfattning valde jag att i kvalitativa intervjuer ställa ett antal frågor enligt en intervjuguide (se bilaga 1). Mitt mål var att få svar på frågorna:

- Hur upplever föräldrarna övergången från förskola till förskoleklass?
- Hur upplever föräldrarna att skolan stöttar barn och föräldrar vid övergången?
- Hur upplever föräldrarna bemötandet från förskole- och skolpersonal vid övergången?

Bakgrunden med dess genomgång av litteratur ger en översikt om vad funktionshindren ADHD och autism innebär samt en översikt om tidigare forskning när det gäller samverkan och samarbete mellan de olika yrkesrollerna inom barnomsorg och skola. Den visar också på vilka styrdokument som de olika verksamheterna har att följa samt de förändringar som skett av föräldrarnas roll som informatörer i samband med en övergång. I studien används en kvalitativ forskningsintervju som bygger på fenomenologin d.v.s. förståelsen för informanternas egna erfarenheter Kvale och Brinkmann (2009, ss. 41-42). Vid själva intervjutillfällena användes bandspelare och dator för att dokumentera. Urvalet av informanter gjordes av tre skolors specialpedagoger inom en och samma kommun. För att inte materialet skulle bli för stort och ohanterbart intervjuades fem föräldrar. Intervjuerna skedde antingen i mitt hem eller hos föräldrarna och samtliga är utlovade full anonymitet i studien. Etiskt följer studien riktlinjerna från Vetenskapsrådet (2002). Direkt efter utförda intervjuer transkriberades de och skrevs ut på papper för att kunna analyseras. Då studien är kvalitativ kan det vara svårt med tillförlitligheten eftersom det sociala samspelet mellan intervjuare och respondent kan påverka studiens utfall. Validitet är säkrare då studien undersöker det som skall undersökas, däremot är

generaliserbarheten låg då studien gjorts på fem objekt och i och med det kan man inte dra några slutsatser för en större population. Då studien undersöker föräldrars upplevelse och erfarenheter får man räkna med att ett annat urval av föräldrar kan ge ett helt annat utfall. Hade enkäter använts istället för intervjuer hade troligen svaren blivit annorlunda då svaren inte blir lika utförliga och man får svårt att ställa spontana följdfrågor. Studien visar att två föräldrar (R1 och R4) är nöjda med övergången för sina barn och tre (R2, R3 och R5) känner ett missnöje. När det gäller hur man som förälder upplever stödet man får är resultatet detsamma två är nöjda (R3 och R4) medan tre (R1, R2 och R5) kände ett missnöje. Dock kan påpekas att ser man på svaret från R4, kan det även tolkas som missnöje. Mamman ifrågasätter om det kan räknas som stöd att plocka bort barnet från gruppen. Slutsatsen man kan dra är att en diagnos verkar underlätta till att få det stöd man har rätt till, men stödet kan också ges om skolan känner till vad som gäller eller om föräldern gör det och står på sig. I studien är det bara en förälder (R1) som är nöjd med personalens bemötande. Hon arbetar själv inom barnomsorgen och det kan innebära att hon vet hur hon skall kommunicera sina önskemål eller möjligen har förståelse för personalens argumentation. Studien i sin helhet tyder på att föräldrar upplever att om barnet är i gråzonen stämmer det som Hjelte (2005) tar upp i sin bok, att för barn i gråzonen finns inga rutiner men för de med dokumenterade problem finns en handlingsplan (s. 157). Studiens resultat visar att det finns brister både vid överlämningen, hur föräldrar blir bemötta samt hur stöd sätts in.

11 Referenslista

- American Psychiatric Association (2010). *DSM-5 Development*. (Elektronisk) 1 skärmsida. Tillgänglig: <<http://www.dsm5.org/Pages/Default.aspx/>> (2011-04-10).
- Andersson, Inga (1999). *Samverkan för barn som behöver: en handbok för lärare*. 2., rev. uppl. Stockholm: HLS
- Davidsson, Birgitta (2000). Om begreppen samarbete, samverkan och integration i svenska läroplaner. *Skolan möter förskolan och fritidshemmet / Gunni Kärrby (red.)*.
- Davidsson, Birgitta (2002). *Mellan soffan och katedern: en studie av hur förskollärare och grundskollärare utvecklar pedagogisk integration mellan förskola och skola*. Diss. Göteborg: Univ.
- Gerland, Gunilla & Aspflo, Ulrika (2009). *Barn som väcker funderingar: se, förstå och hjälpa förskolebarn med en annorlunda utveckling*. Enskededalen: Pavus utbildning
- Gillberg, Christopher (1997). *Barn, ungdomar och vuxna med Asperger syndrom: normala, geniala, nördar?* Stockholm: Cura
- Gillberg, Christopher (1999). *Autism och autismliknande tillstånd hos barn, ungdomar och vuxna*. 3., omarb. och rev. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Gillberg, Christopher (2005). *Ett barn i varje klass: om ADHD och DAMP*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Cura
- Hartman, Sven G. (2003). *Skrivhandledning för examensarbeten och rapporter*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur

Hjelte, Jan (2005). *Samarbete i gränsland: om relation och kommunikation i samarbete mellan skola och barnomsorg*. Diss. Umeå : Umeå universitet,
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-621>

Kadesjö, Björn (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. 2., [aktualiserade] uppl.
Stockholm: Liber

Kutscher, Martin L. (2010). *Barn med överlappande diagnoser: ADHD, inlärningssvårigheter, Asperger, Tourette, bipolär sjukdom med flera*. Stockholm:
Natur & kultur

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2.
uppl. Lund: Studentlitteratur

Kärfve, Eva (2001). *Hjärnspöken: DAMP och hotet mot folkhälsan*. 3. uppl.
Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Kärrby, Gunni (red.) (2000). *Skolan möter förskolan och fritidshemmet*. Lund:
Studentlitteratur

Läroplan för förskolan (Lpfö 98) (Elektronisk) Skolverket (2006). PDF format.
Tillgänglig: <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1067>> (2011-04-10).

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) (Elektronisk) Utbildningsdepartementet (1994). PDF format. Tillgänglig:
<<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>> (2011-04-10).

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund:
Studentlitteratur

Sandberg, Anette (red.) (2009). *Med sikte på förskolan: barn i behov av stöd*. 1. uppl.
Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002), *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning* (Elektronisk). PDF format. Tillgänglig: <http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf> (2011-04-10).

Waclaw, Wanda, Aldenrud, Ulla & Ilstedt, Stefan (1999). *Barn med autism och Asperger syndrom: praktiska erfarenheter från vardagsarbetet*. Linköping: Futurum

12 Bilagor

12.1 Bilaga 1 Intervjuguide

1. Hur tycker du förskoletiden fungerade för ditt barn?
2. Känner du till vilken laglig rätt ditt barn har till stöd?
3. Har ni som förälder deltagit i möten med personal från förskola och skolan där ni diskuterat och blivit informerade om övergången?
4. Upplevde/upplever du/ni att förskola/skolan lyssnat/lyssnar till era synpunkter?
5. Känner du/ni er nöjda med hur övergången genomförts?
6. Kan du se områden som kan förbättras i samband med övergången?

12.2 Bilaga 2 Förfrågan till skolor

Hej!

Jag heter Annika Eklund och jag studerar till förskolepedagog vid Södertörns högskola i Stockholm på Lärarutbildningen – kombinationsutbildning och jag håller nu på med min C-uppsats (examinationsarbete) som ska handla om *ADHD och autistiska barns övergång från förskola till förskoleklass - ur föräldraperspektiv*. För att kunna färdigställa min uppsats behöver jag nå ut till föräldrar som kan tänka sig bli intervjuade om hur de upplevt övergången för sina barn. Skulle vara tacksam om skolans specialpedagog kunde hjälpa mig med att komma i kontakt med intresserade föräldrar. Förklara för dem vad det går ut på. Inga personer kommer att kunna kännas igen och alla som deltar kommer ges möjligheten att i förväg få läsa och godkänna materialet innan publicering. Man kan när som helst under arbetets gång avbryta sin medverkan och inget av det som sagts kommer då att finnas med i mitt arbete.

Då jag själv arbetar inom barnomsorgen är jag väl förtrogen med vad tystnadsplikten och sekretesslagen föreskriver.

Tack på förhand.

Med vänliga hälsningar Annika Eklund

PS. Om det finns oklarheter eller om ni vill nå mig för att diskutera, nås jag på min mejladress eller på det telefonnummer som står i utskicksmejlet.

12.3 Bilaga 3 Brev till föräldrar

Hej!

Mitt namn är Annika Eklund och du som förälder skall via ditt barns specialpedagog i skolan redan ha fått en del information om mig och den C-uppsats jag för tillfället håller på att färdigställa. Enligt skolans specialpedagog kan du tänka dig låta mig intervjua dig angående hur du upplevde övergången mellan förskola och förskoleklass för ditt barn. Jag skulle vara tacksam om du ville mejla mig eller ringa upp mig för att komma överens om en lämplig dag, tid och plats för intervjun eller om det är något du undrar över och vill få mer information om.

Som specialpedagogen redan skall ha nämnt för dig kommer undersökningen att vara helt anonym och kan avbrytas om man så önskar. Du kommer också att få möjlighet att läsa igenom intervjumaterialet innan det publiceras.

Tack på förhand för din medverkan

Annika Eklund